

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Turun hovioikeus esittää pyydettyinä lausuntona viitteessä mainitusta asiasta seuraavan.

Lasten aseman parantaminen rikosprosessissa on sinänsä kannatettava tavoite. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyaikojen lyhentäminen edistää osaltaan tämän tavoitteen toteuttamista ja on siten lähtökohtaisesti kannatettavaa. Tosiasia on kuitenkin, että tietyn asiaryhmän määrääminen kiireellisesti käsiteltäväksi ei nopeuta käsittelyä, mikäli uudistuksen toteuttamiseen ei varata lisäresursseja. Vaihtoehtoisesti se johtaa kiireellisesti käsiteltäväksi säädetyn asiaryhmän priorisoimiseen muiden asioiden kustannuksella, mikä merkitsee niiden muiden asioiden käsittelyn pitkittymistä.

Ehdotetut esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 3 momentin sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (jäljempänä ROL) 1 luvun 8 a §:n 3 momentin ja 5 luvun 13 §:n 3 momentin säännökset merkitsisivät toteutuessaan sitä, että kiireellinen käsittely koskisi omaisuusrikoksia lukuun ottamatta lähes kaikkia lapsiin kohdistuvia rikoksia. Ehdotetuissa säännöksissä mainituista rikoksista kaikki eivät ole yhtä vakavia eivätkä yhtä kiireellistä käsittelyä vaativia. Lisäksi rikokset saattavat kohdistua lapsen ohella täysi-ikäisiin henkilöihin, ehkä jopa pääasiassa. Eräs silloin tällöin käytännössä tuomioistuimissa esiintyvä esimerkki viimeksi mainituista tilanteista on kotirauhan rikkominen, joka kohdistuu perheessä sekä vanhempain että lapsiin. Rikos saattaa olla tosiasialliselta laadultaan suhteellisen lieväkin, ja tekijän nimenomaisena häirintäkohteena harvemmin ovat lapset.

Jotta käytettävissä olevat rajalliset resurssit voitaisiin kohdentaa kiireellisen käsittelyn turvaamiseen niissä vakavia rikoksia koskevissa asioissa, joissa se on erityisen tarpeen, tulisi edellä mainittujen säännösten soveltamisalan rajoittamista vielä harkita. Kiireellinen käsittely voitaisiin ajatella

rajoitettavaksi esimerkiksi asioihin, joissa on kysymys alaikäisen henkeen, terveyteen, vapauteen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvista rikoksista.

Ehdotetun ROL 5 luvun 13 §:n 3 momentin mukainen määräaika pääkäsittelyn pitämiseksi vaikuttaa ongelmallisen lyhyeltä. Ainakin pykälän 4 momenttia (jota mietinnössä ei ole ehdotettu muutettavaksi) tulisi muuttaa siten, että 3 momentissa tarkoitettu määräaika voitaisiin määrätä pidemmäksi samoin perustein kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettut määräajat.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

Ehdotus on kannatettava.

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Ehdotus on kannatettava. Kuulustelutilaisuuden tallentaminen voi merkittävästikin vähentää perusteettomia väitteitä kuulustelun toteuttamisen epäasianmukaisuudesta. Tähän nähden tallentamista olisi syytä jo nykyisin käyttää laajemmin.

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Ehdotukset ovat kannatettavia. Ehdotettuihin säännösteksteihin on kuitenkin pujahtanut painovirhe: törkeää ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös on rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä eikä 3 b §:ssä. Mietinnön perusteluissa (s. 48) on mainittu oikea säännös.

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

Ehdotus on kannatettava. Tosin hyvinkään toteutettu loppulausuntomenettely tuskin kokonaan poistaa varsinkaan laajemmissa rikosasioissa varsin usein tapahtuvaa uusien väitteiden ja lisätutkintapyyntöjen esittämistä vielä oikeudenkäynnin kuluessa ja jopa vasta muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun haettaessa.

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksesta.

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksista.

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa ehdotuksista.

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa mietinnön liitteessä 2 esitetyn johdosta.

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa mietinnössä esitetyn johdosta.

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa mietinnössä esitetyn johdosta.

c) Perusteluvelvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa mietinnössä esitetyn johdosta.

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa mietinnössä esitetyn johdosta.

e) Preklusio rikosasioissa

Hovioikeus on lähtökohtaisesti yhtä mieltä mietinnön johtopäätöksestä, ettei preklusiouhkaa tule ottaa käyttöön rikosasioissa käräjä- eikä hovioikeudessa. Hovioikeudessa mahdollista preklusiouhkaa ei tulisi ainakaan toteuttaa siten kuin riita-asioiden osalta on säädetty oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 17 §:n 1 momentissa. Hovioikeus ei sen sijaan suhtaudu torjuvasti sen selvittämiseen, voitaisiinko säätää mahdollisuudesta määrätä muutoksenhakumenettelyn sisäisestä preklusiosta ts. siitä, että hovioikeus määräisi uusiin seikkoihin ja todisteisiin vetoamiselle preklusiouhkaisen määräajan. Käytännössä preklusion täydellinen puuttuminen on johtanut

tilanteisiin, joissa uutta näyttöä on saatettu pyrkiä esittämään hyvinkin myöhään, uusia kirjallisia todisteita toisinaan jopa vielä juuri ennen loppulausuntojen alkamista.

f) Adheesioperiaate

Hovioikeus on yhtä mieltä mietinnön johtopäätöksestä, ettei adheesioperiaatteesta ole luovuttava.

g) Uhidirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Hovioikeudella ei ole lausuttavaa mietinnössä esitetyn johdosta.

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

Hovioikeus yhtyy siihen, mitä Tuomioistuinviraston edustajat ja kärjätuomari Kirsi Kohonen ovat mietintöön liittämässään täsmentävässä lausumassa esittäneet rikosprosessin kokonaisvaltaisesta kehittämisestä sekä tähän ja oikeudenhoitoon yleisemmin liittyvistä resurssikysymyksistä. Mietinnössä ehdotettujen muutosten tuottavuutta lisäävä vaikutus on joka tapauksessa rajallinen, ja senkin toteutuminen edellyttää riittäviä taloudellisia lisäpanostuksia. Muutosten toteuttamiseen on osoitettava riittävät henkilöstöresurssit. Niin ikään on huolehdittava mahdollisesti tarvittavasta ICT-järjestelmien kehittämisestä niin, että ICT-järjestelmät tukevat toteutettavia muutoksia eivätkä muodostu niiden esteeksi tai hidasteeksi.

10. Muuta

Hovioikeus pitää tärkeänä, että mietinnön sivuilla 17 ja 18 käsitelty samaa vastaajaa koskevien rikosasioiden yhdistäminen tapahtuu mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla viimeistään kärjäoikeudessa asioita käsiteltäessä. Avainasemassa tässä on syyttäjien toiminta, mutta myös kärjäoikeuksien tulisi huolehtia samaa vastaajaa koskevien rikosasioiden yhdessä käsittelemisestä siten, ettei hovioikeus joutuisi - vastaajan rikosasioiden tultua erikseen käsitellyiksi kärjäoikeudessa - ensimmäisenä asteena tekemään rikoslain 7 luvun 6 §:ään perustuvaa rangaistuksen kohtuullistamista. Nykytilanteessa hovioikeudet joutuvat varsin usein myöntämään jatkokäsittelylupia juuri rangaistuksen kohtuullistamisen suorittamiseksi asioissa, jotka muutoin on kärjäoikeudessa ratkaistu oikein myös rangaistusta koskevilta osin. Tältä vältyttäisiin, jos saman vastaajan rikosasioiden tarkoituksenmukainen yhdistäminen joko jo syyteharkintavaiheessa tai viimeistään kärjäoikeudessa toteutuisi ja jos kärjäoikeus mittaisi tuomitsemansa rangaistuksen rikoslain 7 luvun 6 §:n huomioon ottaen niissä asioissa, joissa samaan konkurrenssiryhmään kuuluvien rikosten yhdessä käsittely ei ole ollut mahdollista. Hovioikeus kannattaa lämpimästi mietinnön sivulla 18 mainittuja esitutkintayhteistyön toimivuutta selvittäneen tutkimushankkeen esityksiä ongelman ratkaisemiseksi.

Vanne Kimmo

Kimmo Vanne - Turun hovioikeuden 1. osaston apulaisjohtaja, presidentin
estyneenä ollessa